

Valeriia Bozhok
Sofia Kashivska
Hubert Ławniczak
Sofia Nyz

Stacja:
Mała Ojczyzna

Gniezno 2023

Słowo wstępne

Niniejsza publikacja została przygotowana przez studentów drugiego roku komunikacji europejskiej (studia pierwszego stopnia) Instytutu Kultury Europejskiej w Gnieźnie Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Jest efektem projektu „Odkrywanie swojej małej ojczyzny”, zrealizowanego w ramach przedmiotu budowanie własnej tożsamości kulturowej, prowadzonego przez dr. Kamila Wasilkiewicza.

Celem publikacji jest zainteresowanie czytelników małymi ojczyznami - przestrzeniami, w których dorastamy, żyjemy i które zawsze nosimy w swoich sercach.

Uwaga!
Następna stacja

...

Kopaczówka

Lwów

Rawa Ruska

Poznań

Jesteśmy na dworcu w Wołoczysku. Budynek powstał w 1871 r. Stacja miała duże znaczenie, ponieważ znajdowała się na granicy Rosji i Austro-Węgier. Dziś jest położona na trasie łączącej Lwów z Kijowem. Do celu naszej podróży, Kopaczówki, mamy jeszcze 5 km. Przyjechałam po Ciebie samochodem, ponieważ nie dostaniemy się tam w żaden inny sposób, chyba że pieszo.

Cześć! Mam na imię Valeriia.

Przed Tobą pierwszy etap podróży. Za chwilę opowiem Ci historię, której nie usłyszysz od nikogo innego.

No to jedziemy!

Jesteśmy! Oto moja mała ojczyzna, Kopaczówka. To miejsce, w którym spędziłam większość swojego życia - naprawdę dla mnie ważne.

Wieś powstała w XIV w. na terenie Podola. Obecnie znajduje się w rejonie wołoczyskim, w obwodzie chmielnickim. Mieszka w niej 891 osób.

Symbole

Flaga

Herb

Wieś posiada swój herb i swoją flagę. Znajdują się na nich czerwony klucz i miecz, które są atrybutami apostołów Piotra i Pawła. Łopata jest symbolem odnoszącym się do nazwy wsi. Zielona obwódka oznacza bogate okoliczne pola.

Nie urodziłam się w Kopaczówce, ale zawsze spędzałam tam wakacje, ponieważ w wiosce mieszkali moi dziadkowie. Dzięki nim wiele się nauczyłam. Dziadek uczył mnie matematyki, historii i geografii. Pokazał, jak łowić ryby.

Staw znajduje się w pobliżu wioski, przy drodze. Nieco dalej jest źródło, w którym można skosztować czystej, chłodnej wody. Często chodziłam tam z siostrą, która także przyjeżdżała do Kopaczówki.

*Na ten ogród podczas II wojny światowej spadły dwie bomby, które zraniły
mojego pradziadka, Piotra.*

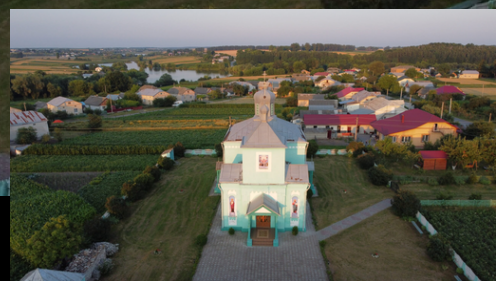
Nigdy nie zapomnę tego ogrodu. Przebywając w nim, nauczyłam się uprawiać owoce i warzywa, np. ziemniaki. To było niezapomniane doświadczenie.

W części ogrodu zawsze siano pszenicę. W czasie żniw zbierano ją za pomocą specjalnej maszyny, a ja i moi bliscy pakowaliśmy ją do worków. Uwielbiałam to. Kilka worków mój dziadek zabierał do młyna. Tam ziarna mielono, aby pozyskać mąkę.

*Czy myślisz, że przyjeżdżałam do mojej wioski tylko na wakacje?
Oczywiście, że nie. Byłam tam również na świętach.*

Jedynym świętem, którego nigdy nie przegapiliśmy, była Wielkanoc. Pamiętam, jak o 5.00 mama powiedziała do mnie: „Wstawaj, idziemy święcić paschę”. To był jedyny raz, kiedy poszłam do kościoła w Kopaczówce.

Kościół został zbudowany w 1912 r. przez ludność ukraińską. Przed II wojną światową przekształcono go w klub. Znajdowała się w nim także biblioteka. Kiedy przyszli Niemcy, używali go jako magazynu. Po wojnie budynek ponownie służył celom sakralnym.

Po prawej stronie od kościoła znajduje się szkoła. Została zbudowana przez Polaków w 1910 r. W niej uczyli się moi krewni: dziadek, babcia, wujek, mama i siostra.

Mój dziadek, Korolko Hryhorij Semenowycz, tak mówił o szkole: „Była dobrze zbudowana. W czasie II wojny światowej w jej pobliżu spadła bomba. Odpadło wówczas kilka cegieł”.

Ale wiesz co?

Kiedy zaczęła się wojna z Rosją, wyjechałam do innego kraju. Nie byłam w Ukrainie ponad rok. Nie widziałam mojej rodziny, mojego domu, mojej małej ojczyzny...

Wróciłam w kwietniu 2023 r.

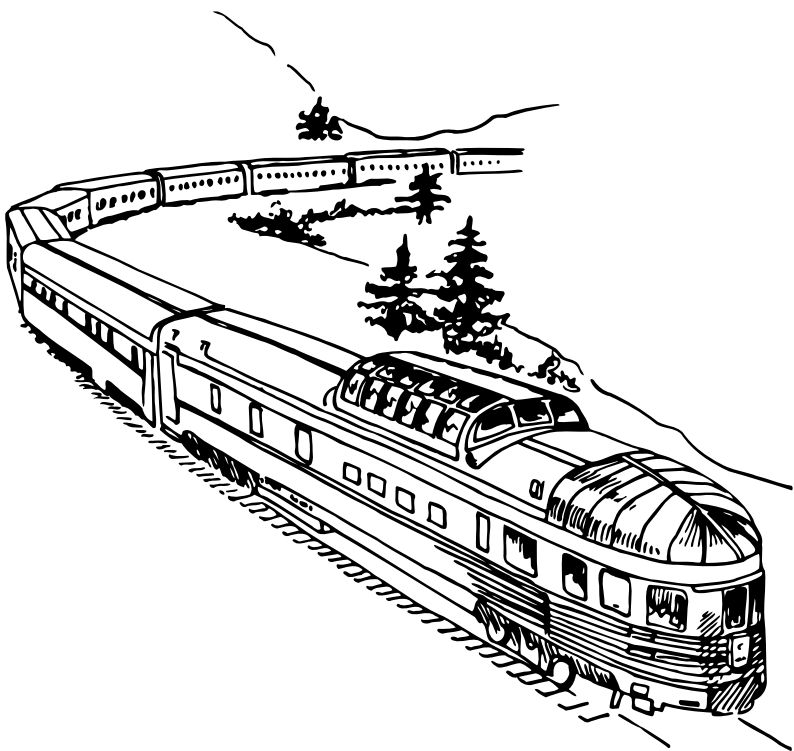

To jest podwórko z różami i innymi kwiatami zasadzonymi przez moją babcię. Na środku jest studnia, z której można zaczerpnąć chłodnej, czystej wody. Kiedyś moja siostra napełniła wiadro po brzegi, a potem wylała na mnie całą jego zawartość. Nigdy tego nie zapomnę.

Ostatnio poznałam od mojego dziadka bardzo ciekawą historię o tym, jak do wsi doprowadzono gaz. Przez wiele lat osoby z Kopaczówki nie miały do niego dostępu, choć bardzo go potrzebowały. Szczęśliwie dla nich dyrektor firmy gazowej, Tselek Hryhorii Feofanowych, zakochał się w jednej z mieszanek wsi, Annie. Ona zaś namówiła go do tego, aby doprowadził gaz do Kopaczówki. Historia ich miłości niestety nie zakończyła się dobrze. Wyjechali do Kijowa, gdzie Anna poznała oficera, w którym się zakochała. Porzuciła Tselekha, który z rozpaczy popełnił samobójstwo.

Tak teraz wygląda dom, z którego pochodziła Anna.

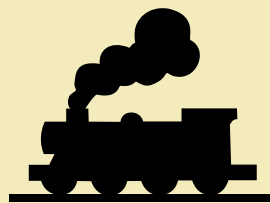
Z

Kopaczówka

do

Lwów Główny

0281

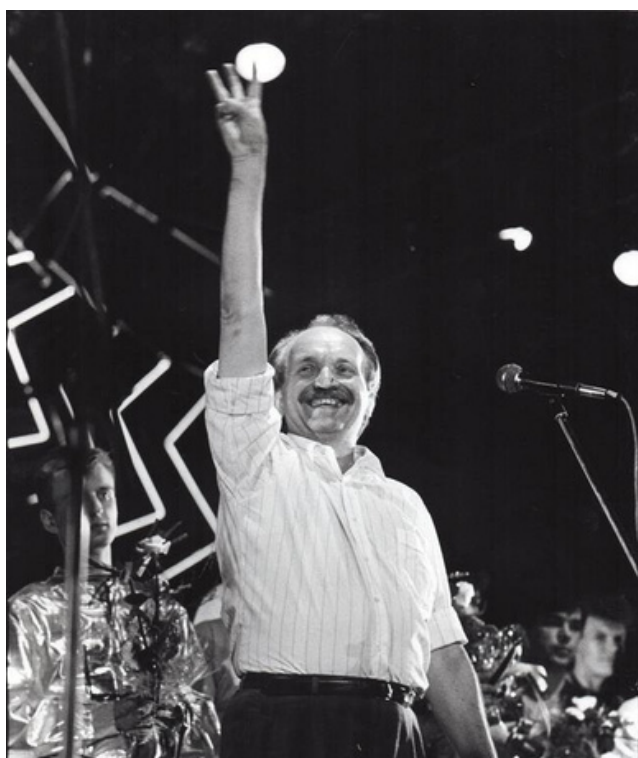

Cześć! Mam na imię Sofiia. Miło Cię widzieć we Lwowie. Chciałabym dzisiaj oprowadzić Cię po moich ulubionych miejscach.

PROSPEKT CZORNOWOŁA

To aleja, z którą związały się losy całej mojej rodziny. Moi dziadkowie tutaj się poznali. Moi rodzice uczyli się w pobliskiej szkole. Ja zaś chodziłam do znajdującego się tutaj przedszkola. Wszyscy spacerowaliśmy po tych samych uliczkach, jedliśmy w tych samych restauracjach, czuliśmy, że to nasza mała ojczyzna...

Mieszkała tu cała moja rodzina zarówno ze strony matki, jak i ze strony ojca. Rodzice ojca byli dentystami w pobliskim szpitalu. Moja mama i mój tata mieszkali naprzeciwko siebie, chodzili do tego samego przedszkola, a w szkole uczyli się w tej samej klasie.

Trochę historii

Prospekt w przeszłości określano różnie. Imieniem Wiaczesława Czornowoła nazwano go w 1999 r.

W czasie II wojny światowej stał się miejscem działań nazistów przeciwko funkcjonariuszom NKWD i ludności cywilnej. 22-23 czerwca 1941 r. rozpoczęły się masowe egzekucje więźniów. Zamordowano kilkadziesiąt tysięcy ludzi, w tym wiele dzieci.

Obecnie na miejscu jednego z tych więzień znajduje się pomnik. Jego częścią są kamienne bloki, na których wyryto imiona osób, które zginęły w tamtych strasznych dniach.

Niedaleko znajduje się także muzeum Terytorium Terroru poświęcone ofiarom represji. Naprzeciwko niego stoi pomnik ofiar getta żydowskiego.

Terytorium Terroru

Cerkiew św. Paraskewy

Znajduje się tu także jedna z najstarszych cerkwi we Lwowie - cerkiew św. Paraskewy. Budowla powstała w XIII albo XIV w. Została znacznie przebudowana w XVII w.

1951

2009

Świątynia jest ważnym zabytkiem naszego miasta. Odgrywa również dużą rolę w życiu mojej rodziny. Wszyscy zostaliśmy tam ochrzczeni, a większość osób dorosłych brała w niej ślub.

Przedzkole 116

Kolejnym ważnym dla mnie miejscem jest budynek przedszkola. Chodziłam do niego ja, moja siostra, rodzice i wujek.

Na tym zdjęciu mój 5-letni wujek występuje w przedszkolu. Na poniższej fotografii jestem ja, kiedy byłam w tym samym wieku. Zdjęcia dzieli prawie 40 lat. Tylko przedszkole było to samo...

Szkoła 22

Szkoła nr 22 również jest dla mnie szczególnym miejscem. To tam moi rodzice poznali się i zakochali w sobie.

Chodziłam do innej szkoły, ale to na terenie 22 jeździłam na rowerze, spacerowałam z przyjaciółmi i grałam w piłkę nożną.

1989

2006

Tutaj bawię się z koleżankami na szkolnym trawniku.

Hotel Lwów

Przy alei Czornowola znajduje się być może najbardziej znany hotel we Lwowie. To nasza wizytówka, jeden z najbardziej rozpoznawalnych punktów miasta. Istniał on zapewne jeszcze w erze dinozaurów, ponieważ pamięta go każde pokolenie lwowian.

Wiosną przy alei kwitną drzewa, a w rodzinnych albumach można znaleźć wiele zdjęć ze wspólnych spacerów.

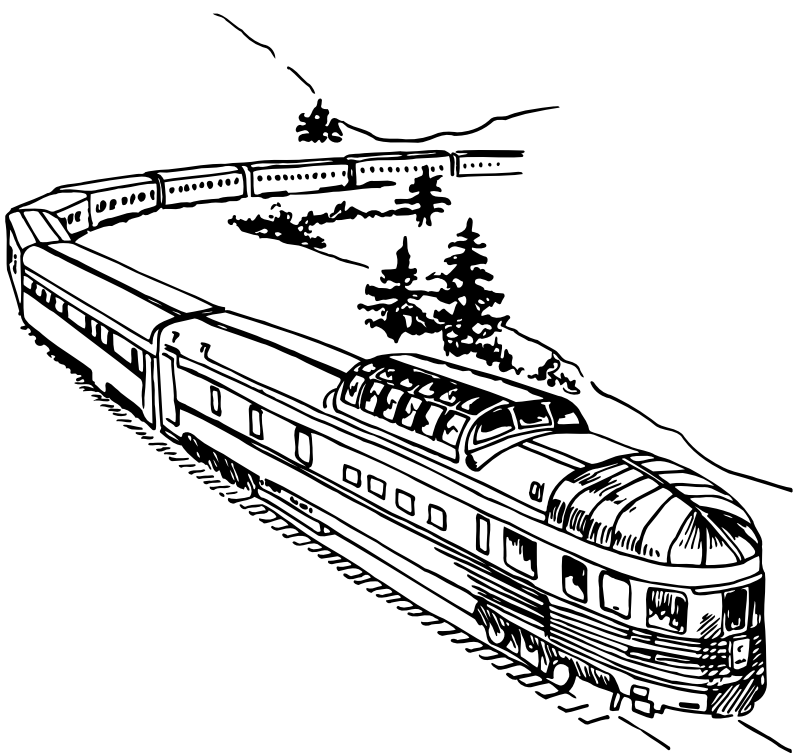
Prospekt Czornowoła to na zawsze...

- moje pierwsze skaleczone kolano,
- moje pierwsze spotkanie z ludźmi, z którymi wciąż się przyjaźnię,
- mój pierwszy znaleziony i przywieziony do domu kotek,
- moje pierwsze huśtawki,
- moje pierwsze święto w przedszkolu,
- moja pierwsza praca,
- mój pierwszy śmiech i pierwsze łzy.

Co jeszcze połączy mnie z tym miejscem? Tego nie wiem. Może pozostanie ono dla mnie tylko szczęśliwym wspomnieniem, a może i ja zbuduję tam swoje życie. Czy moje dzieci kiedyś opowiedzą innym jak biegały po pączki do kawiarni „Bratvanki” i jadły je na trawniku Szkoły nr 22? Któż to może wiedzieć?

Z
Lwów Główny
do
Rawa Ruska

066

Witam Cię serdecznie mój drogi Podróżniku!

Zabieram Cię na wycieczkę po Rawie Ruskiej — małym mieście z wielką historią...

Żebyś mógł zorientować się, gdzie jesteśmy...

Rawa Ruska znajduje się w zachodniej części Ukrainy, na terenie Galicji. Obecnie jest położona w obwodzie lwowskim, w rejonie żółkiewskim.

Za chwilę staniesz się częścią mojej małej ojczyzny.

Rawa Ruska to punkt graniczny. Do Polski mamy raptem 6 km. Miasto założył w 1455 r. książę bełski i mazowiecki Władysław I. Od 1991 r. znajduje się ono w niepodległej Ukrainie.

Poznamy się?

Mam na imię Sofiia. Pierwsze, co przychodzi mi do głowy to to, że jestem studentką Instytutu Kultury Europejskiej. Potem trzy słowa charakteryzujące moje pochodzenie: Ukraina, Galicja, Rawa Ruska. Mam w tym momencie 20 lat.

Chcę pokazać Ci miasto przez pryzmat mojego życia. To pozwoli nam lepiej się poznać.

Centrum miasta

Jesteśmy przy głównym rynku w Rawie Ruskiej. To serce miasta bijące dla 8640 osób, które w nim mieszkają — miejsce wszelkiego rodzaju wydarzeń.

Pamiętam, jak w noworoczną noc setki mieszkańców zbierały się na huczne świętowanie. To było niesamowite, że tylu ludzi o różnych poglądach przebywało razem na tak małym terytorium, wspólnie bawiąc się, rozmawiając, tańcząc. Byli tak pięknie zjednoczeni.

Czy w przeszłości były wydarzenia, które również potrafiły połączyć mieszkańców miasta? W końcu w czasach panowania austriackiego (1772-1918) Rawka Ruska liczyła nawet 10,5 tys. osób, z których 37,3% stanowili Żydzi, 34,6% Polacy, 20,8% Niemcy, a 7,3% Rusini.

Poska. Austria. Polska. Niemcy. ZSRR. Niemcy...

Rawka Ruska-Hrebenne to szlak handlowy, z którego korzystają różnego rodzaju przedsiębiorcy. Działalność wielu mieszkańców regionu jest związana pośrednio lub bezpośrednio z granicą.

A jeśli cofnąć się w przeszłość to...

W XVII w. przez miasto przebiegały szlaki handlowe ze Wschodu na Zachód, co przyczyniło się do jego rozwoju. Rawka Ruska otrzymała prawo organizowania corocznych jarmarków, na które zjeżdżali kupcy z całej Rzeczypospolitej.

W czasach Austro-Węgier w mieście wybudowano stację kolejową. Był to nowy etap jego funkcjonowania.

© Odkąd się urodziłam, moja mama zabierała mnie do **cerkwi św. Jurija**, zbudowanej w 1846 roku w czasach panowania austriackiego. Odbył się tam mój chrzest oraz pierwsza komunia.

Jeszcze w dzieciństwie polubiłam tamtejszego księdza, Iwana (starszego naszej cerkwi), którego cenię do dzisiaj. To wyjątkowy człowiek, który pochodzi ze wsi Karpackie (222 km od Rawy Ruskiej), a studia ukończył w Odeskim Seminarium Duchownym (861 km od Rawy Ruskiej). Na jego przykładzie można zobaczyć niesamowitą więź łączącą człowieka z miejscem. Cechuje go niezwykle poczucie obowiązku. Ksiądz Iwan kocha swoją cerkiew. Ona dodaje mu siły, a on dba o jej życie. Co ciekawe z miastem, w którym żyje, nie jest szczególnie związany. Mimo, że mieszka w Rawie Ruskiej od 47 lat, nigdy nie uważał jej w swoim sercu za swoją małą ojczyznę.

Dzieciństwo

Przedszkole „Berizka”

Chodziłam do niego w latach 2004-2009. Bardzo tego nie lubiłam, ponieważ wolałam bawić się w domu. Byłam upartym dzieckiem, dlatego mama zawarła ze mną umowę. Dostawałam słodycze za każdy dzień spędzony w przedszkolu. Nasze porozumienie trwało całe 5 lat.

Przedszkole znajdowało się w zabytkowej willi rodu Stokłosińskich. Budynek wzniesiono w XIX w., w czasach panowania austriackiego. Ciekawe, czy kiedykolwiek służył za miejsce prawdziwych negocjacji? Tego nie wiemy, ale biorąc pod uwagę, że Rawa Ruska gościła przedstawicieli kilku państw, m.in. Austrii, Rosji i Polski, to nie można tego wykluczyć.

Kiedy ukończyłam przedszkole, pomyślałam, że wreszcie będę miała święty spokój, ale okazało się, że... muszę pójść do szkoły. Ponieważ umowa z mamą przestała obowiązywać, to musiałam uczyć się za darmo! Uświadomiwszy sobie ten bolesny fakt, pogodziłam się z tym. Niestety szybko moi rodzice zaczęli wpadać na „genialne” pomysły i zapisali mnie na lekcje malowania, tańca i gry na fortepianie. Tak zaczęła się droga mojego wszechstronnego rozwoju, zarówno fizycznego, jak i mentalnego.

Wówczas na kilka lat związałam się z Ośrodkiem Kultury „Proswita”. Co ciekawe, funkcja tej instytucji nie zmieniła się od początku jej istnienia. Budynek został wzniesiony w XIX w. W przeszłości był siedzibą Polskiego Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”. Odbywały się w nim zajęcia sportowe oraz różnego rodzaju wydarzenia, np. patriotyczne. Dzięki nim młodzież rozwijała swoją kondycję fizyczną i miała okazję rozbudzać swoją świadomość tożsamościową. Częścią tego ośrodka byłam do 15 roku życia.

Okres nastoletni

© Opowiadając o swoim rozwoju, przypomniałam sobie Panią Halynę. To człowiek, który poświęcił swoje życie rodzicom, mężowi i dzieciom. Pani Halyna mieszka w Rawie Ruskiej od 66 lat. Studiowała ekonomię, a obecnie pracuje w jednym z zakładów ubezpieczeń. Kocha swoją małą ojczyznę jak mało kto. Nie zawsze tak było. W przeszłości różne czynniki sprawiły, że została w Rawie Ruskiej wbrew swoim marzeniom i planom. Obecnie jednak jest zadowolona ze spokojnego życia w miasteczku, do którego przez lata bardzo się przyzwyczała.

Dotarliśmy do ostatniego punktu naszej podróży. Przed nami widzimy budynek gimnazjum. Znajduje się on w dawnym klasztorze dominikanek, który powstał w 1909 r.

Dla większości ludzi szkoła jest miejscem wspomnień, czasem bardzo pozytywnych, a czasem nieco mniej. To miejsce przeróżnych doświadczeń: pierwszych burzliwych miłości, konfliktów, zjednoczenia uczniów i nauczycieli w kryzysowych sytuacjach.

À propos zjednoczenia i kryzysowych sytuacji... Podobno **siostry dominikanki** podczas I wojny światowej opatrywały żołnierzy bez względu na ich pochodzenie. Azyl w ich klasztorze znajdowali zarówno Austriacy, jak i Rosjanie.

© Wspominając szkołę i silne kobiety, przypominam sobie Panią Oksanę, która w Rawie Ruskiej jest nauczycielką angielskiego. Od zawsze jej największym marzeniem była praca z dziećmi oraz mieszkanie w małym, przygranicznym miasteczku. To kobieta zdecydowana i stanowcza. Zawsze osiąga cele, które stawia przed sobą. Kiedyś zapytałam ją, czy kiedykolwiek nie chciała wieść innego życia, poznać coś innego. Po chwili zastanowienia odpowiedziała: „Ja tu mam wszystko — śpiew ptaków, jakie znam, przyrodę, o którą dbam i pracę, którą kocham. Po co mam jeździć po świecie, poszukując nie wiadomo czego, jeśli już osiągnęłam cel — znalazłam swoją przystań, swoją stację końcową”.

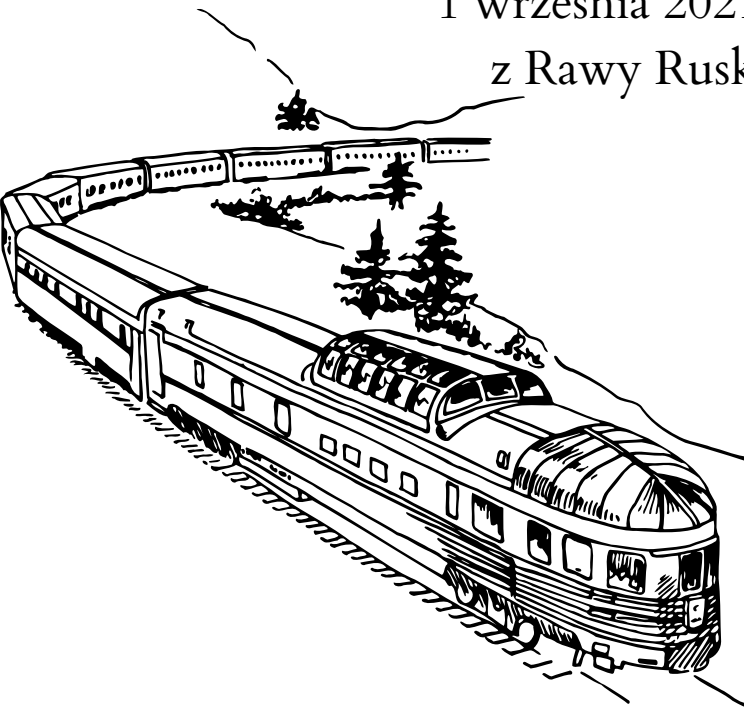
Dorosłość

W 11 klasie zdecydowałam, że będę studiować w Polsce.

I...

1 września 2021 r. o godz. 2:30 wyruszyłam w podróż
z Rawy Ruskiej w stronę stacji Poznań Główny.

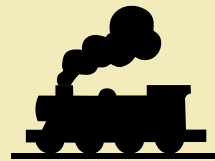
z

Rawa Ruska

do

Poznań Główny

0630

Poznań Główny

CZEŚĆ

Mam na imię Hubert. Witam Ciebie w Poznaniu, stolicy Wielkopolski! Przed nami podróż na Osiedle Rusa - do mojej małej ojczyzny, po której chętnie Cię oprowadzę.

Osiedle Rusa, gdzie mieszkam od urodzenia, znajduje się na terenie Chartowa, czyli jednostki pomocniczej miasta Poznania, której nazwa wzięta się od rzeki Chartyni. Osiedle powstało w latach 1977-1982. Jego nazwa pochodzi od bohatera legendy o Lechu, Czechu i Rusie. Blok, w którym mieszkam, jest jednym z najdłuższych budynków w Poznaniu.

Życie mojej rodziny od wielu lat jest związane z Osiedlem Rusa. Dzięki temu mogę Ci pokazać stare zdjęcia, które pozwolą Ci porównać dawny wygląd tego miejsca z dzisiejszym.

DAWNIEJ

TERAZ

W tym bloku jest Przedszkole nr 161 im. Księcia Przemysława. Uczęszczałem do niego jak byłem małym dzieckiem.

Naprzeciwko bloku, w którym mieszkam znajduje się plac zabaw. Bawiłem się na nim, kiedy byłem mały. W czasach PRL-u na placu były drewniane zjeżdżalnie, schody z opon i wieża.

Oto Szkoła Podstawowa nr 6 im. Hipolita Cegielskiego, której byłem uczniem. Powstała według projektu Teresy Mycko-Golec. Fundamenty pod budynek położono w 1980 r. Została oddana do użytku 1 września 1982 r.

W 2012 r. przy szkole zbudowano orlik, na którym gram w piłkę. Dzięki temu poznałem wielu ludzi mieszkających na Osiedlu Rusa. Czym są orliki? To ogólnodostępne boiska ze sztuczną nawierzchnią i oświetleniem, które powstają w ramach programu finansowanego z budżetu państwa.

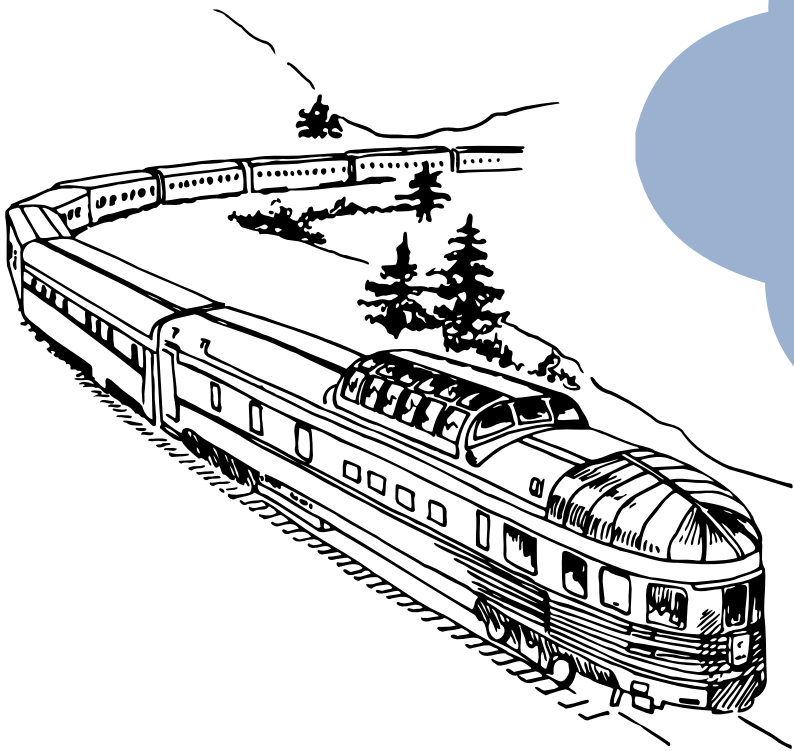
Przed nami znajduje się kościół św. Łukasza. To jedyna świątynia na Osiedlu Rusa. Tam zostałem ochrzczony i przystąpiłem do pierwszej komunii. Przy kościele działa Stowarzyszenie Doktryny Chrześcijańskiej, które w 1907 r. zostało założone na Malcie przez św. Jerzego Precę.

Miejsca, które widzisz, to miejsca spotkań. Można tu zrobić grilla albo pograć w ping ponga, koszykówkę lub piłkę nożną. Zawsze będę je dobrze wspominał...

Ostatnią ciekawostką, którą Ci zdradzę jest fakt, że na Osiedlu Rusa mieszkały bardzo znane osoby:
Olga Sawicka - primabalerina Opery im. Stanisława Moniuszki w Poznaniu,
Eleni (Helena Dzoka) - piosenkarka greckiego pochodzenia,
Katarzyna Klich - wokalistka popowa.

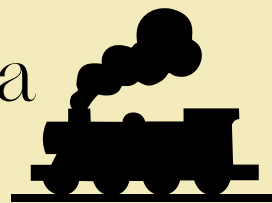
Niestety tutaj kończy się nasza przygoda. To była dla nas wielka przyjemność. Dajemy Ci bilet na dalszą podróż. Czas, żebyś odkrył/a **swoją małą ojczyznę**. Wszystkiego dobrego i do zobaczenia!

Z

Poznań Główny

do

Twoja Mała Ojczyzna

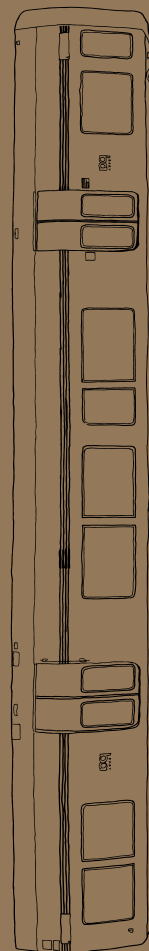
WYKAZ FOTOGRAFII

KOPACZÓWKA

- Kościół Piotra i Pawła (1910) [dostęp: 17.05.2023]. Dostępny w Internecie: <https://volochysk.com.ua/archives/2494>.
- Dworzec kolejowy (1871) [dostęp: 20.04.2023]. Dostępny w Internecie: <https://rozhyshe.rayon.in.ua/news/14581-kopachivka-seliani-proti-pereimenuvannia-vulitsi>.
- Dworzec kolejowy (2023) [dostęp: 21.04.2023]. Dostępny w Internecie: <https://2mista.com.ua/katalog/gos-uchrezhdeniya/vokzaly-i-aeroporty/503-zaliznichnij-vokzal-m-volochisk>.
- Symbole wsi (2018) [dostęp: 10.04.2023]. Dostępny w Internecie: <https://pl.wikipedia.org/wiki/Kopaczówka>.
- Podwórko przy ul. Zwycięstwa (2023), fot. V. Bozhok.
- Budynek szkoły (2023), fot. V. Bozhok.

LWÓW

- Dworzec kolejowy (2018) [dostęp: 05.06.2023]. Dostępny w Internecie: <https://lviv.travel/ua/places/attractions/lvivskii-zaliznichnii-vokzal>.
- Wiaczesław Czornowół [dostęp: 05.06.2023]. Dostępny w Internecie: https://texty.org.ua/fragments/92256/20_rokiv_tomu_naperedodni_vyboriv_zagynuv_Chornovil-92256/.
- Więzienie (2015) [dostęp: 05.06.2023]. Dostępny w Internecie: <https://photo-lviv.in.ua/vyaznytsya-2-abo-trahediya-zamarstynova/>
https://galinfo.com.ua/news/zavtra_u_lvovi_osvyatyat_stinu_pamyati_ta_skorboty_za_zhertvamy_komunistychnogo_teroru_sered_myrnogo_naselennya_372050.html
<https://photo-lviv.in.ua/vyaznytsya-2-abo-trahediya-zamarstynova/>.
- Terytorium Terroru (2017) [dostęp: 05.06.2023] Dostępny w Internecie: <https://museumterror.com/en/home-2/>.
- Cerkiew św. Paraskewy (1920) [dostęp: 05.06.2023]. Dostępny w Internecie: <https://gradleva.com/publications/tserkva-svyatoyi-pyatnytsi-osoblyvyy-khram-v-osoblyvomumisti>.
- Cerkiew św. Paraskewy (2015) [dostęp: 05.06.2023]. Dostępny w Internecie: <https://photo-lviv.in.ua/20-tsikavyh-faktiv-pro-tserkvu-sv-paraskevyp-yatnytsi>.
- Szkoła nr 22 (2013) [dostęp: 05.06.2023]. Dostępny w Internecie: <https://ratelist.top/29407>.
- Hotel „Lviv” (1980) [dostęp: 05.06.23]. Dostępny w Internecie: <https://hotel-lviv.com.ua/про-нас/>.
- Hotel „Lviv” (2010) [dostęp: 05.06.23]. Dostępny w Internecie: <https://hotel-lviv.com.ua/про-нас/>.

RAWA RUSKA

- Dworzec kolejowy (1915) [dostęp: 16.04.2023]. Dostępny w Internecie: https://poznan.fotopolska.eu/Rawa_Ruska_Stacja_kolejowa?f=935247-foto.
- Główny rynek (1917) [dostęp: 16.04.2023]. Dostępny w Internecie: https://poznan.fotopolska.eu/Rawa_Ruska/u183279,ul_Rynek.html?f=651712-foto.
- Główny rynek (2023), fot. S. Kashivska.
- Cerkiew św. Jurija (1906) [dostęp: 16.04.2023]. Dostępny w Internecie: <https://polona.pl/item/1064110/0/>.
- Cerkiew św. Jurija (2023), fot. S. Kashivska.
- Klasztor i szkoła żeńska dominikanek (1917) [dostęp: 16.04.2023]. Dostępny w Internecie: <https://polona.pl/preview/0c5b71b9-2790-4ef8-92fa-1f309402291c>.
- Budynek gimnazjum (2023), fot. S. Kashivska.
- Willa Stokłosińskich (1906) [dostęp: 16.04.2023]. Dostępny w Internecie: <https://polona.pl/preview/1ecea2aa-bbe1-4bc8-bea3-99f4532f7db8>.
- Przedszkole „Berizka” (2023), fot. S. Kashivska.
- Budynek TG Sokół i sąd (I poł. XX w.) [dostęp: 16.04.2023]. Dostępny w Internecie: <https://misto-rava.at.ua/index/0-4>.
- Budynek Ośrodka Kultury „Proswita” (2023), fot. S. Kashivska.

POZNAŃ

- Dworzec główny (1935-1940) [dostęp: 28.05.2023]. Dostępny w Internecie: <https://polska-org.pl/7497518,foto.html>.
- Dworzec główny (2012) [dostęp: 02.06.2023]. Dostępny w Internecie: <https://www.flickr.com/photos/kd85/7977099248>.
- Herb Poznania [dostęp: 02.06.2023]. Dostępny w Internecie: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Graffiti_herb_Poznan_%28Winiary%29.JPG.
- Bloki, Osiedle Rusa (2023), fot. H. Ławniczak.
- Przedszkole nr 161 (2023), fot. H. Ławniczak.
- Plac zabaw, Osiedle Rusa (2023), fot. H. Ławniczak.
- Szkoła Podstawowa nr 6 (2023), fot. H. Ławniczak.
- Orlik przy Szkole Podstawowej nr 6 (2015) [dostęp: 30.05.2023]. Dostępny w Internecie: <https://codziennypoznan.pl/artukul/2015-07-02/orlik-nie-tylko-dla-pilki-noznej/>.
- Kościół św. Łukasza (2017) [dostęp: 16.04.2023]. Dostępny w Internecie: https://pl.wikipedia.org/wiki/Parafia_%C5%9Bw._%C5%81lukasza_Ewangelisty_w_Poznaniu#/media/Plik:Ko%C5%9Bci%C3%B3%C5%82_%C5%9Bw._%C5%81lukasza_Ewangelisty_w_Poznaniu.jpg.
- Strefa wypoczynku, Osiedle Rusa (2023), fot. H. Ławniczak.